

RAZPRAVE

**GEOGRAFSKA ANALIZA RAZVOJNIH DEJAVNIKOV
V SLOVENIJI: USTVARJALNOST IN NALOŽBE**

AVTORJA

dr. Marjan Ravbar

Geografski inštitut Antona Melika, ZRC SAZU, Gosposka ulica 13, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
marjan.ravbar@zrc-sazu.si

Nika Razpotnik

Geografski inštitut Antona Melika, ZRC SAZU, Gosposka ulica 13, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
nika.razpotnik@zrc-sazu.si

UDK: 911.3:159.954(497.4)

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Geografska analiza razvojnih dejavnikov v Sloveniji: ustvarjalnost in naložbe

Preučevanje povezanosti razporeditve naložbenih aktivnosti in izobraženosti ter njihovih daljnosežnih posledic na regionalni in družbeni razvoj je bilo doslej pri prostorskih vedah, kamor sodi geografija, popolnoma zanemarjeno. To je toliko bolj presenetljivo, saj gre za enega najpomembnejših družbenogospodarskih procesov, ki jih Slovenija doživlja že od polpretekle dobe. Zato v razpravi želimo opozoriti zlasti na pomen in strukturo investicij, ki sodelujejo pri specializaciji, medsebojnem prepletanju oziroma oblikovanju »mozaika« lokalnih produkcijskih sistemov. Poleg tega opozarjamo na vpliv, ki ga ima na spremembo dinamike lokalnih produkcijskih sistemov povečana vloga ustvarjalnega okolja.

KLJUČNE BESEDE

Slovenija, ekonomska geografija, geografija človeških virov, geografska analiza investicij

ABSTRACT

Geographical analysis of development factors in Slovenia: creativity and investments

In the field of spatial sciences, including geography, correlation analysis between investment distribution, educational level and their far reaching consequences for regional development were completely ignored, even though this issue concerns one of the most significant Slovenian socio-economic processes in the last decades.

This article indicates the importance of investment activities and their structure, which take part in the specialization, mutual interweaving and forming the local production system mosaic. In the conclusion, better understanding of creative milieu impact on the local productive system is discussed.

KEYWORDS

Slovenia, economic geography, geography of creative class, geographic analysis of investments

Uredništvo je prispevek prejelo 15. oktobra 2008.

1 Uvod

Analize regionalnih inovacijskih sistemov in njihovega prispevka h gospodarski rasti so v svetovni znanstveni literaturi že dobro uveljavljene. Nenazadnje lahko v sodobnih teorijah in empiričnih raziskavah najdemo jasne dokaze o tesni medsebojni povezanosti tehnološkega napredka, ustvarjalnih človeških virov, tolerantnosti in investiranja kapitala, pri čemer so investicije zgolj odsev ter temeljni, ne pa tudi zadostni pogoj k uravnavanju razvojnih spodbud. Kapital, povezan z investicijskimi aktivnostmi, je skupaj z naravnimi (surovine) in človeškimi (delo, znanje in informacije) viri eden izmed ključnih dejavnikov gospodarskega napredka. V sodobnosti so nove oblike investicij praviloma neposredno povezane z izobrazbeno strukturo prebivalstva v določenem okolju, torej z znanjem. Naložbene aktivnosti se torej ne pojavljajo povsod istočasno in enakomerno, marveč določene oblike investicij, praviloma večjih vrednosti, pronicajo zgolj iz določenih inovacijskih središč. To v številnih obsežnejših območjih, ki tudi v majhni Sloveniji običajno z velikim številom kazalnikov sodijo med manj razvita, zaostčuje njihov izhodiščni razvojni položaj. V tem pogledu se nove investicije običajno identificirajo z novimi znanji, najpogosteje z novimi proizvodi, iznajdbami ter novimi tehnološkimi ali organizacijskimi pristopi. Tako je z investiranjem – ob kapitalu – tesno povezana zlasti vloga ustvarjalnih poklicev, ki ključno prispevajo h gospodarskem razvoju. Kopičenje ali pomanjkanje naložbenih aktivnosti v izbranih okoljih je pogosto zgolj posledica številnih dejavnikov, kjer se socialnoekonomska diferenciacija v pokrajini zrcali v spremenjenih lokacijskih dejavnikih; njene prednosti ali slabosti lahko prispevajo tudi k nastanku novih socialnih in regionalnih neenakosti.

Preučevanje povezanosti razporeditve naložbenih aktivnosti in izobraženosti ter njunih daljnosežnih posledic na regionalni in družbeni razvoj je bilo doslej pri prostorskih vedah, kamor sodi geografija, popolnoma zanemarjeno. To je toliko bolj presenetljivo, saj gre za enega najpomembnejših družbenogospodarskih procesov, ki jih Slovenija doživlja že od polpretekle dobe, ko jim je v drugi polovici preteklega stoletja močan pečat dajala najprej pospešena industrializacija. Verjetno je vzrok za tovrstno pomanjkanje geografskih raziskav treba iskati v obširnosti in zapletenosti pojavov, ki jih s sabo prinaša sleherna investicija, pa tudi v metodoloških težavah, povezanih z za prostorske znanosti (ne)ustreznimi podatkovnimi bazami. Analize geografske razprostranjenosti investicij običajno zahtevajo visoko stopnjo konkretizacije in v številnih primerih tudi podrobnejše informacije o dejanski razmestitvi ter panožni strukturi investicij.

Preučevanje medsebojne povezanosti ustvarjalnosti oziroma izobraženosti ter naložbenih aktivnosti kaže na izjemno kompleksnost različnih (ekonomskih, socialnih in prostorskih) dejavnikov. Na prelomu tisočletja smo torej priča novi, temeljiti preobrazbi izobrazbenih struktur in investicijskih aktivnosti, ki jima kot izhodišču obravnave namenjamo posebno pozornost. Gospodarski razvoj in postindustrijska družba sta se v razmerah globalizacije prisiljena nenehno strukturno prilagajati, prilagoditvenim zakonitostim pa sledijo tudi sodobni razvojni dejavniki. Ti se morajo še zlasti podrežati spreminjajočim se lokacijskim dejavnikom, ki odločilno vplivajo na geografsko razporeditev gospodarskih aktivnosti in s tem na razvojne procese v določenem geografskem okolju.

2 Geografska primerjava naložbenih aktivnosti in ustvarjalnosti

Pri analizi geografske razporeditve investicijskih aktivnosti v pričujočem prispevku smo za obdobje v letih 2000–2006 uporabili podatkovne baze Bruto investicije v osnovna sredstva (medmrežje 4), ki jih na ravni lokalnih skupnosti za vsako leto vodi SURS. Pri analizi smo praviloma uporabili skupni obseg investicij za celotno obdobje, kajti izkazalo se je, da posamezni letni pregledi ne zadoščajo za oblikovanje resnejših zaključkov vplivov na prostorski in regionalni razvoj. V mnogih primerih, še zlasti pri manjših (praviloma na novo oblikovanih) občinah, so prevelika kolebanja vrednosti investicij med posameznimi leti. Znani so tudi primeri, ko po statističnih podatkih v nekaterih občinah v nekaterih letih investicij sploh ni bilo.

Pri analizi ustvarjalnosti je pomembno, da iz množice različnih poklicev izluščimo reprezentativne kategorije glede na njihovo ustvarjalnost, kar je, izhajajoč iz številnih praktičnih primerov, tvegano početje. Podatkovne baze so prevzete iz Statističnega registra delovno aktivnega prebivalstva (SRDAP). Za potrebe pričujoče raziskave smo uporabili baze delovno aktivnega prebivalstva po enotah področnih skupin poklicev, stopnji šolske izobrazbe ter občini dela in bivanja na dan 31. 12. 2006. Razporeditev temelji na mednarodno primerljivi standardni klasifikaciji poklicev ISCO-88 (International Standard Classification of Occupations). V naši analizi izhajamo še iz teoretskih izhodišč in raziskovalnih prijemov, ki smo jih zaznali pri vodilnih tujih raziskovalcih (na primer Meusburger 1998; Florida 2002; Landry 2006; Scott 2006; Vaarst in Lorenzen 2006; Kroehnert, Morgenstern in Klingholz 2007). Razmejitev kategorij ustvarjalnih poklicev temelji na sistematiki ISCO standardov in jo sestavljajo naslednje skupine (Ravbar in Bole 2007):

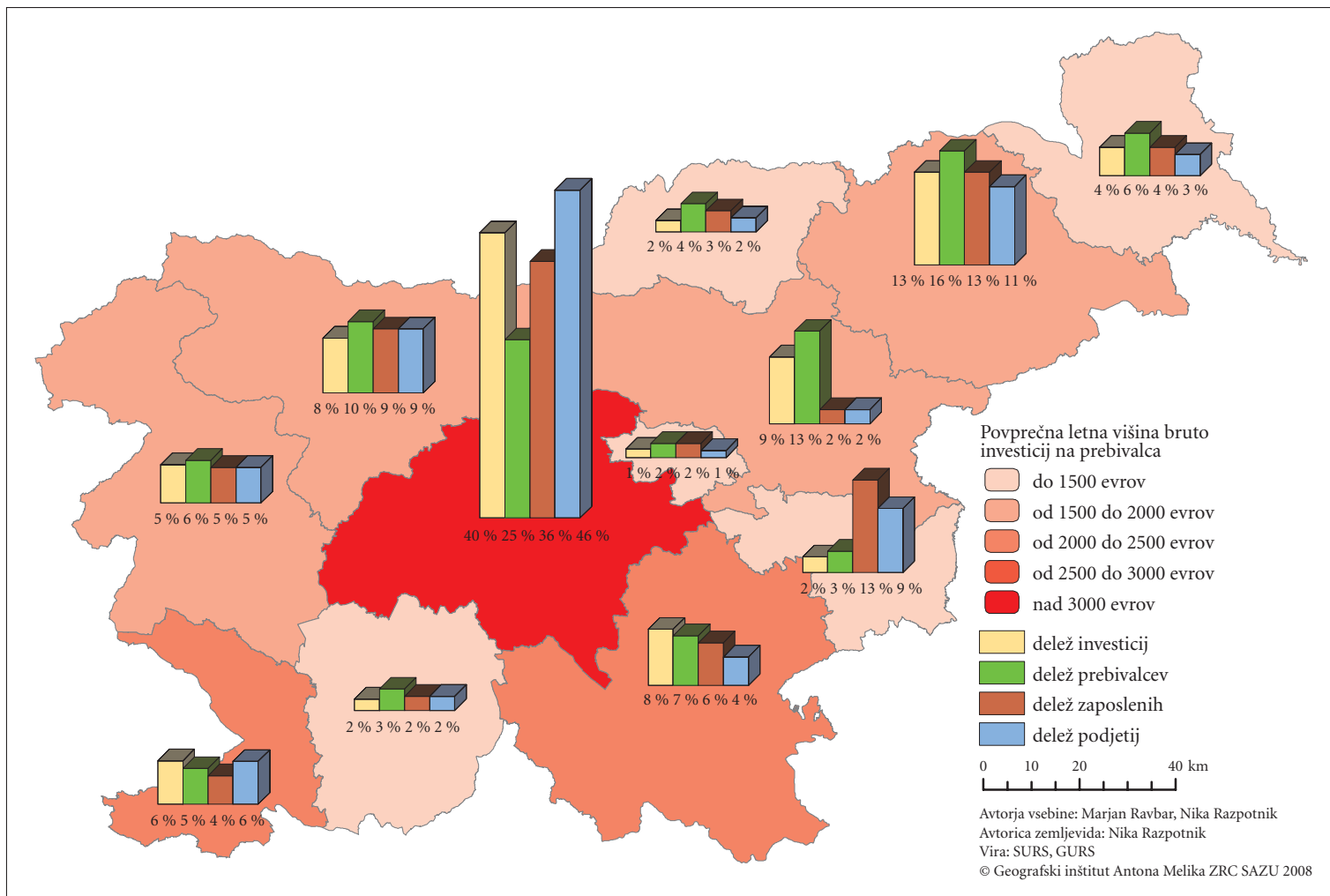
- strokovnjaki (*creative core*),
- ustvarjalci (*creative professionals*) in
- kulturniki (*bohemians*).

Preglednica 1: Razmerja med deleži vrednosti bruto investicij in deležem zaposlenih v ustvarjalnih poklicih leta 2006 po razvojnih regijah Slovenije (SURs 2008).

razvojna regija	delež investicij (%)	deleža zaposlenih v ustvarjalnih poklicih po kraju dela/bivanja (%)	delež zaposlenih v ustvarjalnih poklicih od aktivnih prebivalcev v regiji (%)	delež prebivalcev (%)
dolenjska	7,9	4,9/5,6	10,3	6,9
gorenjska	7,7	7,4/9,8	10,8	9,9
goriška	5,4	4,6/5,6	11,1	6,1
koroška	1,6	2,2/2,8	9,1	3,7
notranjsko-kraška	1,6	1,4/2,1	8,8	2,5
obalno-kraška	6,1	5,1/5,5	11,9	5,2
osrednjeslovenska	40,0	46,5/36,8	18,1	24,6
podravska	13,0	12,7/13,6	11,5	16,1
pomurska	4,0	3,3/3,9	9,4	6,3
posavska	2,2	2,0/2,5	9,4	3,5
savinjska	9,4	8,6/10,0	9,1	12,9
zasavska	1,2	1,2/1,7	9,8	2,3
Slovenija	100,0	7,0	12,9	100,0

Preglednica 1 prikazuje, da je razporeditev investicij skoraj identična z razporeditvijo zaposlenih v ustvarjalnih poklicih. Opazna je izrazita koncentracija v osrednjeslovenski razvojni regiji, kjer je bilo dve petini investicij in skoraj polovica delovnih mest v ustvarjalnih poklicih v Sloveniji, čeprav v njej prebiva le četrtina slovenskega prebivalstva in ima le 32 % delovnih mest. Zaradi te izjemne koncentracije so deleži investicij in zaposlenih v ustvarjalnih poklicih glede na delež prebivalcev v vseh drugih razvojnih regijah pod državnim povprečjem. Skoraj trikrat manj (13 %) jih je v podravske razvojni regiji, ki ji po vrednostih in deležih sledijo savinjska, dolenjska (uradna statistična oznaka zanjo je Jugovzhodna Slovenija) in gorenjska razvojna regija, pri čemer ima dolenjska izrazit primanjkljaj tako imenovanih

Slika 1: Razmerja med deleži investicij, prebivalcev, zaposlenih in podjetij leta 2006 ter povprečna letna višina bruto investicij na prebivalca med letoma 2000 in 2006 po razvojnih regijah Slovenije. ►

ustvarjalnih poklicev. Okrog 5 % investicij in ustvarjalnih poklicev je v Obalno-kraški regiji in goriški razvojni regiji, medtem ko se njihov delež v preostalih razvojnih regijah giblje med 1 in 3 %.

Primerjave deležev ustvarjalnih poklicev med krajem dela in krajem bivanja kažejo ugodnejšo razporeditev med razvojnimi regijami. Razlike v številu ustvarjalnih poklicev med krajem dela in bivanja nakazujejo, da je v vseh razvojnih regijah, razen v osrednjeslovenski (s presežkom v višini 13.685), manj delovnih mest z ustvarjalnimi poklici kot jih navajajo statistični podatki o ustvarjalnih poklicih po kraju bivanja. To kaže na znatne medregionalne oblike dnevne delovne migracije, usmerjene proti Ljubljani, ki so bolj »živahne« kot jih zaznavamo pri ostalih poklicih. Po občinah so razlike še večje. Tako ima na primer mestna občina Ljubljana med ustvarjalnimi poklici »presežek« delovnih mest za kar 21.825. Na drugi strani imajo občine v neposrednem ljubljanskem zaledju, denimo Grosuplje, Medvode, Kamnik, Vrhnika in Domžale »primanjkljaj«, ki v vsaki izmed njih presega 2000 tako opredeljenih ustvarjalnih poklicev. Empirični primeri nazorno kažejo na nadpovprečno stopnjo dnevne delovne migracije iz teh občin proti Ljubljani, ki privlači tudi preostale izobrazbene skupine med aktivnim prebivalstvom. Prav zato so deleži ustvarjalnih poklicev po razvojnih regijah v primerjavi z aktivnim prebivalstvom ugodnejši. V povprečju predstavljajo sedmino aktivnega prebivalstva, pri čemer je delež v osrednjeslovenski razvojni regiji skoraj petinski, na povprečni ravni je v dolenski, gorenjski, goriški, podravski in obalno-kraški regiji, v koroški, notranjski, pomurski, savinjski ter posavski razvojni regiji pa je podpovprečen.

Kazalniki naložbenih aktivnosti in usposobljenosti človeških virov, družbenega kapitala in inovacij nakazujejo, da izstopajo urbana središča, še zlasti ljubljanska mestna regija kot najbolj urbanizirano območje v Sloveniji. V Ljubljani je sedež vseh ministrstev in večine vladnih služb, zato mesto privablja številne komplementarne dejavnosti, ki so tesno povezane z javno upravo. Ljubljana je tudi najbolj privlačno središče za umeščanje sedežev podjetij, saj bližina upravnih organov omogoča pretok informacij med podjetji in državnimi ustanovami. Kot glavno mesto s središčnim položajem je deležna številnih ugodnosti, ki večajo njeno lokacijsko privlačnost in s tem povečujejo lokacijsko rento. Ker je v javni upravi in podjetjih z visoko dodano vrednostjo zaposlena zvečina bolj izobrazena delovna sila, ki je tudi bolje plačana, se to pozna tudi pri prihodkih mesta. Leta 2003 je povprečna bruto plača v Ljubljani presegala povprečno bruto plačo v Sloveniji za 23,5 %. Močno nadpovprečna je tudi bruto osnova za dohodnino na prebivalca, ki državno povprečje presega za 38,9 %. To se kaže v razmeroma visokih prilivih v mestno blagajno, saj je dohodnina eden od pglavitnih virov financiranja slovenskih občin. Kot močno zaposlitveno središče Ljubljana že dalj časa privablja prebivalstvo iz celotne države, tudi z obrobni območij Slovenije, pri čemer se v mestu zaposlujejo (naj)bolj izobraženi prebivalci.

Zaradi središčnega položaja je Ljubljana deležna obsežnih državnih sredstev; izstopajo sredstva za upravo, oskrbo, kulturo in izobraževanje. Tako na primer dobi osrednjeslovenska razvojna regija pri kulturi blizu 45 % posrednih regionalnih spodbud, pri čemer pglavitni delež odpade na Ljubljano. Ta izstopa tudi pri sredstvih, namenjenih izobraževanju (33 %), informacijski družbi (28 %) in zdravstvu (50 %). Navedena področja so pomembna v razvojnem smislu, saj izboljšujejo življenjsko raven prebivalstva, ki je v konceptu učeče se regije eden od ključnih dejavnikov privlačnosti mesta oziroma regije. Na ta način se izboljšuje kakovost tako imenovanih mehkih lokacijskih dejavnikov, kot sta socialni kapital in privlačnost prostora za ustvarjalno okolje.

Poučne so tudi primerjave velikostnih razredov vrednosti investicij med deleži prebivalstva, naložb, delovnih mest, podjetij in registriranih raziskovalcev (baza ARRS), ki kažejo obratno sorazmerje med povprečno višino naložb ter številom prebivalcev, delovnih mest in podjetij. Investicije v razredih do 5 milijonov evrov so okvirno za polovico nižje glede na število prebivalcev oziroma zaposlenih, medtem ko je delež raziskovalcev zanemarljiv. Razmerja med upoštevanimi kazalniki se pravzaprav uravnovesijo šele v razredu naložb med 20 in 50 milijonov evrov, kjer je višina naložb približno enakovredna številu prebivalcev, delovnih mest in podjetij, medtem ko je delež raziskovalcev še vedno za tretjino manjši. Obratna razmerja imata le Ljubljana in Maribor (čeprav je razmerje med njima 5 : 1 v korist Ljubljane), saj sta v obeh mestih (kjer prebiva petina ljudi v državi) dve petini investicij, delovnih mest in podjetij, tu pa so kar tri četrtine registriranih raziskovalcev.

Preglednica 2: Skupna vrednost investicij po velikostnih razredih občin glede na deleže prebivalcev, delovnih mest, podjetij in registriranih raziskovalcev (SURs 2008).

velikostni razred vrednosti naložb v občini (tisoči evrov)	skupna vrednost investicij med letoma 2000 in 2006 (tisoči evrov)	število občin	delež prebivalcev leta 2006 (%)	delež investicij (%)	delež delovnih mest leta 2006 (%)	delež podjetij leta 2006 (%)	delež raziskovalcev leta 2007 (%)
do 2000	314.368	24	1,5	1,1	0,2	0,4	0,1
od 2000 do 5000	1.581.474	68	11,8	5,5	6,0	6,3	1,3
od 5000 do 10.000	3.088.370	45	14,9	10,7	9,5	8,9	2,5
od 10.000 do 20.000	5.249.003	39	28,3	18,1	21,7	20,8	6,3
od 20.000 do 50.000	7.970.235	15	24,6	27,6	26,5	23,3	16,6
Ljubljana in Maribor	10.714.277	2	18,8	37,0	36,2	40,3	73,3
Slovenija	28.917.726	193	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Naložbene aktivnosti imajo nedvoumen učinek na družbeni razvoj, čeprav je njihove učinke težko empirično dokazati. Potrjujejo jih primerjave lokacijskih koeficientov vrednosti investicij in števila ustvarjalnih poklicev s stopnjo bruto dodane vrednosti na prebivalca (Ravbar in Razpotnik 2007), pa tudi kopičenje gospodarske moči zlasti v osrednji Sloveniji, povečevanje razlik med posameznimi deli države v stopnji regionalne razvitosti in v dinamiki strukturne preobrazbe, ki jo na primer kažejo razmerja vrednosti bruto domačega proizvoda na prebivalca in stopnje brezposelnosti med najbolj razvito osrednjeslovensko razvojno regijo in najmanj razvito prekmursko. Ti dve razmerji sta v letu 2003 znašali 2,1 oziroma 2,2 (SURs 2008). Ilustrativen je tudi podatek o vrednosti investicij na prebivalca. Daleč največja je bila znova v osrednjeslovenski in obalno-kraški razvojni regiji, kjer je presegala slovensko povprečje za 182 % oziroma 156 %. Na ravni državnega povprečja je bila v dolenski in posavski razvojni regiji, v preostalih pa je bila pod slovenskim povprečjem, daleč najnižja v koroški, notranjsko-kraški in zasavski, kjer je dosegla le dve petini državnega povprečja.

Preglednica 3: Izbor kazalnikov za merjenje razvojnih dejavnikov.

kazalnik	merjenje
velikost (vplivnega) območja	stopnja urbanizacije in razvoj prebivalstva v gravitacijskem zaledju med letoma 2000 in 2006
trg delovne sile	število in razvoj zaposlenih na 1000 prebivalcev med letoma 2000 in 2006 (indeks zaposlenosti), število zaposlenih v ustvarjalnih poklicih med letoma 2000 in 2006 (indeks ustvarjalnosti) in število raziskovalcev leta 2007 na 1000 zaposlenih v ustvarjalnih poklicih leta med letoma 2000 in 2006 (indeks talenta).
obseg naložb	vrednost investicij med letoma 2000 in 2006 (indeks naložb), vrednost investicij na prebivalca med letoma 2000 in 2006 (indeks naložb) in razvoj števila podjetij med letoma 2000 in 2006 (indeks razvoja podjetništva).

Naložbene aktivnosti lahko poistovetimo z ustvarjalnim okoljem, ki predstavlja širše, prostorsko zaključeno območje, pri čemer administrativne meje niso pomembne oziroma ne predstavljajo nekega posebnega »razpoznavnega« kriterija, temveč gre za homogenost v načinu ravnanja ter za zmožnost

prilaganja in obvladovanje tehnične kulture. Izhajajo iz pridobljene tradicije in velike sposobnosti učenja novih tehnologij, pri čemer so se akterji zmožni hitro odzivati na spreminjanje gospodarskih in tehnoloških razmer.

Pri nadaljnjem vrednotenju medsebojne povezanosti ustvarjalnosti in investicijskih aktivnosti smo s pomočjo skrbno pripravljene nabora kazalnikov v integriranem raziskovalnem modelu primerjali stopnji središčnosti in urbaniziranosti z obsegom investicij in stanjem na področju trga delovne sile. Nabor kazalnikov, navezan na dostopne podatkovne baze, prikazuje preglednica 3.

3 Vrednotenje medsebojne povezanosti ustvarjalnosti in investicijskih aktivnosti

Za ugotavljanje statistične povezanosti med posameznimi spremenljivkami, ki nakazujejo vpliv naložbenih aktivnosti in ustvarjalnosti na družbeni in gospodarski razvoj, smo izbrali bivariantno korelacijsko analizo. Izvedli smo jo na treh ravneh. V prvem koraku smo primerjali podatke na državni ravni in za vse lokalne skupnosti. V drugem koraku smo občine razvrstili v skupine glede na stopnjo dosežene ravni urbanizacije v posamezni občini in analizo izvedli po območjih različne stopnje urbanizacije. Tretja faza statistične analize se je nanašala na regionalno raven.

V bivariantno korelacijsko analizo smo vključili naslednje spremenljivke:

- bruto višina investicij med letoma 2000 in 2006,
- višina naložb na prebivalca med letoma 2000 in 2006,
- dodana vrednost na prebivalca med letoma 2000 in 2006,
- število zaposlenih na podjetje med letoma 2000 in 2006,
- število podjetij med letoma 2000 in 2006,
- število zaposlenih med letoma 2000 in 2006,
- število zaposlenih v ustvarjalnih poklicih leta 2006,
- število zaposlenih v ustvarjalnih poklicih na 1000 prebivalcev leta 2006,
- število raziskovalcev leta 2006 in
- število raziskovalcev na 1000 prebivalcev leta 2006.

Korelacijske povezanosti nismo ugotavljali z izračunavanjem Pearsonovega koeficienta, ker se vrednosti spremenljivk ne porazdeljujejo normalno in zato ni bilo mogoče preverjati linearne korelacijske povezanosti. Zaradi tega smo se odločili za uporabo Spearmanovega koeficienta, ki ugotavlja korelacijo rangov. Upoštevali smo korelacije, za katere velja, da so statistično značilne ($r = < 0,01$). Vrednosti Spearmanovega koeficienta smo zaradi večje preglednosti rezultatov in njihove interpretacije razvrstili v pet razredov, ki nakazujejo lastnosti in intenziteto povezanosti posameznih parov spremenljivk (preglednica 4).

Preglednica 4: Razredi korelacijske povezanosti.

vrednost koeficienta	stopnja povezanosti
od 0 do 0,2	šibka stopnja povezanosti
od 0,2 do 0,5	zaznavna stopnja povezanosti
od 0,5 do 0,7	pomembna stopnja povezanosti
od 0,7 do 0,9	visoka stopnja povezanosti
od 0,9 do 1	zelo visoka stopnja povezanosti

Ker razpolagamo s podatki za ustvarjalne poklice in raziskovalce le za eno leto, smo ti spremenljivki primerjali s povprečno višino bruto investicij v obdobju med letoma 2000 in 2006, pri preostalih kazalcih pa so na razpolago in so bili upoštevani podatki za vsa leta.

Rezultati bivariantne korelacijske analize za območje države so prikazani v preglednici 5. Kažejo na pozitivno, prevladujoče pomembno ali pa vsaj zaznavno povezanost med naložbenimi aktivnostmi in izbranimi kazalniki ustvarjalnosti, ekonomske rasti, zaposlenosti ter uspešnosti rasti gospodarskih družb v opazovanem obdobju. Na tem mestu je treba opozoriti na potrebno previdnost pri interpretaciji, ki izhaja iz kritičnega vrednotenja podatkovnih nizov, ki so nam bili na razpolago za pričujočo raziskavo. Časovno obdobje med letoma 2000 in 2006 je za bolj poglobljeno analizo povezanosti med posameznimi kazalniki prekratko. Zanimivo bi bilo na primer ugotoviti, v kolikšnem času investicijam sledijo spremembe v drugih poslovnih kazalnikih, če seveda sprejmemo predpostavko, da takšen časovni zamik sploh obstaja. Razen tega vrednost podatkov glede njihove primerljivosti in s tem seveda rezultate »kvajiro« popolni izostanki naložbenih dejavnosti v nekaterih manjših občinah v posameznih letih.

Preglednica 5: Stopnja povezanosti na podlagi izračunov bivariantne korelacije med izbranimi spremenljivkami na državni ravni.

	dodana vrednost na prebivalca med letoma 2000 in 2006	število zaposlenih na podjetje med letoma 2000 in 2006	število podjetij med letoma 2000 in 2006	število zaposlenih med letoma 2000 in 2006
bruto višina investicij med letoma 2000 in 2006	pomembna	zaznavna	pomembna	pomembna
	število zaposlenih v ustvarjalnih poklicih	število zaposlenih v ustvarjalnih poklicih na 1000 prebivalcev	število raziskovalcev leta 2007	število raziskovalcev na 1000 prebivalcev leta 2007
povprečna višina bruto investicij med letoma 2000 in 2006	pomembna	pomembna	zaznavna do pomembna	zaznavna

Korelacijska analiza letnega indeksa rasti vrednosti investicij v občinah na eni strani ter letnih indeksov rasti dodane vrednosti na prebivalca, števila podjetij in števila zaposlenih v letih 2001–2006 na drugi ne razkriva korelacijske povezanosti na ravni rangov. Povezanosti ne kaže niti primerjava rasti med posameznimi leti. Korelacijski koeficienti v večini primerov niso statistično reprezentativni, če pa že so, so izredno nizki (med 0,1 in 0,2) in so tako pozitivni kot negativni.

V naslednjem koraku analize smo želeli preveriti, ali se vrednosti korelacijskih koeficientov med izbranimi spremenljivkami spremenijo, če med seboj primerjamo podatke za območja, ki so si med seboj bolj podobna (preglednica 15). Pregled podrobnih podatkov po občinah je namreč pokazal, da se ti med seboj zelo razlikujejo in so zaradi izjemne heterogenosti lokalnih skupnosti medsebojno težko primerljivi. Ta dvojnost je še zlasti izrazita pri bruto vrednostih investicij ter pri številu ustvarjalnih poklicev in raziskovalcev, kjer sta Ljubljana in za njo Maribor krepko pred preostalimi občinami. Poleg tega se s tem pristopom omilijo posledice izostankov naložbenih dejavnosti v manjših občinah za posamezna leta. Merilo za razvrščanje občin v skupine je bila stopnja središčnosti in urbaniziranosti.

Iz korelacijske analize medsebojne povezanosti analitičnih kazalnikov lahko sklepamo, da so stopnje povezanosti investicijskih aktivnosti pomembne, če jih primerjamo na primer s stopnjo urbaniziranosti posameznih občin (stopnja urbanizacije posameznih občin je povzeta po Ravbarju 1997). Preglednica 6 razkriva, da čim višja je stopnja urbanizacije, tem večje so vrednosti naložb in, nenazadnje, višja je tudi stopnja izobrazbene ravni. Po drugi strani pa je v manj urbaniziranih okoljih zaznavna visoka stopnja povezanosti med rastjo podjetij in zaposlovanjem, kar povežemo s povečano stopnjo lokal-

Preglednica 6: Stopnja povezanosti na podlagi izračunov bivariantne korelacije med stopnjama središčnosti in urbaniziranosti območij ter izbranimi spremenljivkami na državni ravni.

stopnja središčnosti in urbaniziranosti območij	dodana vrednost na prebivalca med letoma 2000 in 2006	rast števila podjetij med letoma 2000 in 2006	število zaposlenih med letoma 2000 in 2006	število zaposlenih na podjetje med letoma 2000 in 2006	število zaposlenih v ustvarjalnih poklicih med letoma 2000 in 2006	število raziskovalcev leta 2007
zelo močna	zaznavna	pomembna do visoka	pomembna do visoka	šibka	visoka	pomembna do visoka
močna	zaznavna do pomembna	pomembna	pomembna	šibka	pomembna	šibka
šibka	pomembna do visoka	šibka	šibka	šibka	šibka	šibka
zelo šibka	visoka	visoka do zelo visoka	visoka do zelo visoka	šibka	visoka do zelo visoka	šibka
neurbanizirana območja	zaznavna	zaznavna do pomembna	zaznavna do pomembna	zaznavna	zaznavna do pomembna	šibka

Preglednica 7: Stopnja povezanosti na podlagi izračunov bivariantne korelacije med bruto vrednostjo investicij ter izbranimi spremenljivkami po razvojnih regijah Slovenije (numerus 3, ker so v regijo vključene le 3 občine).*

razvojna regija	dodana vrednost na prebivalca med letoma 2000 in 2006	rast števila podjetij med letoma 2000 in 2006	število zaposlenih med letoma 2000 in 2006	število zaposlenih na podjetje med letoma 2000 in 2006	število zaposlenih v ustvarjalnih poklicih med letoma 2000 in 2006	število raziskovalcev leta 2007
dolenjska	visoka	zelo visoka	zelo visoka	pomembna	visoka	visoka
gorenjska	šibka	zaznavna do pomembna	zaznavna	šibka	pomembna	šibka
goriška	pomembna	šibka	visoka	šibka	zelo visoka	zelo visoka
koroška	šibka	šibka	šibka	šibka	šibka	šibka
notranjsko-kraška	šibka	visoka	visoka	šibka	visoka	šibka
obalno-kraška	šibka	visoka	visoka	šibka	šibka	zelo visoka
osrednjeslovenska	zaznavna do pomembna	pomembna	pomembna	šibka	pomembna	pomembna
podravska	pomembna	zaznavna do pomembna	pomembna	zaznavna do pomembna	pomembna	visoka
pomurska	pomembna	pomembna	pomembna	zaznavna	pomembna	šibka
posavska*	šibka	visoka	visoka	šibka	visoka	šibka
savinjska	zaznavna	zaznavna	zaznavna	šibka	zaznavna	šibka
zasavska*	zelo visoka	zelo visoka	zelo visoka	zelo visoka	zelo visoka	šibka
Slovenija	pomembna	pomembna	pomembna	zaznavna	pomembna	zaznavna do pomembna

ne iniciative in splošno uveljavljenimi suburbanizacijskimi težnjami, ki jih pomembno spodbujajo tudi lokacijski pogoji, povezani z bivanjskimi potenciali in navadami ljudi, na primer visoka stopnja povezanosti ustvarjalnih poklicev, ki prebivajo v manj urbaniziranih okoljih in se dnevno vozijo na delo v urbanizirana okolja.

Zadnji del korelacijske analize smo izvedli na ravni razvojnih regij, pri čemer smo medsebojno primerjali podatke za občine znotraj posamezne regije.

Korelacijski koeficienti na tretji, regionalni ravni izpričujejo večjo diferenciacijo tako znotraj posamezne regije kot tudi po posameznih spremenljivkah. Visoko stopnjo povezanosti analitičnih kazalnikov smo zaznali v dolenski, notranjsko-kraški, obalno-kraški, posavski in zasavski razvojni regiji. Pri zadnjih dveh je nadpovprečno visoka stopnja korelacije vprašljiva, saj regiji sestavljajo le po tri občine. Najmočnejšo pozitivno korelacijo z investicijskimi aktivnostmi kažejo kazalniki število podjetij, število zaposlenih ter število raziskovalcev in zaposlenih v ustvarjalnih poklicih v regiji.

4 Sklep

Izobrazbena sestava je v sodobnih družbah tista ključna sestavina, ki zaznamuje v razvoj usmerjeno družbeno skupnost. Ne označuje le strokovne usposobljenosti za opravljanje poklicev, pač pa posredno tudi inovacijsko sposobnost okolja (tudi naložbe) za prilagajanje sodobnim izzivom v postindustrijski družbi. Čim višja je stopnja izobrazbene ravni, tem večja je običajno absorpcijska moč družbe pri nastajanju »učeeh se regij«. Zato je stopnja izobraženosti prebivalstva pogosto eden od najpomembnejših analitskih kazalnikov splošne družbene razvitosti države in/ali posameznega območja.

Naložbene aktivnosti so običajno poligon prestrukturiranja družbenih procesov. Posebej izpostavljene so mestne regije, kjer se gospodarska, politična, socialna in kulturna preobrazba najbolj vidno odraža v spremembah znotraj urbanih in regionalnih gospodarstev. Z raznovrstnimi naložbami se spreminja tudi raven prostorskih interakcij. Z njimi se oblikujejo nove možnosti za mrežno povezovanje in spremenjeno uveljavljanje regionalne politike, ki je čedalje bolj povezana s skrbjo za pospeševanje ugodnega gospodarskega »vzdušja« (zlasti za človeški in socialni kapital), ponudbo privlačnih lokacij za naseljevanje, širjenjem spektra ponudbe materialne in nematerialne infrastrukture in podobno. Posledica naložb je zato tudi ekonomizacija politično-administrativnega ravnanja.

V investicijskih procesih ima tudi zaradi globalizacije pomembno vlogo inovativna razvojna politika, ki usmerja naložbene aktivnosti in za katero so odločujoči zlasti socialno in kulturno okolje, oblikovanje (med)regionalnih omrežij, tehnološki transferji (izmenjava informacij), odprtost in zaupanje, podjetniško svetovanje, mobilnost delovne sile, regionalna identiteta, opremljenost z izobraževalnimi, raziskovalnimi in kulturnimi ustanovami, ugodni potenciali za rekreacijo in prosti čas, različne socialne aktivnosti, visoka stopnja biotske ohranjenosti okolja, visoko postavljeni standardi kakovosti življenja in kulture upravljanja. Gre torej za prvine, ki jih z drugimi besedami lahko opredelimo tudi kot oblikovanje ustvarjalnega okolja.

Pojav spremenjenih naložbenih aktivnosti se v geografski literaturi uporablja tudi v zvezi z drugimi sorodnimi izrazi. Med njimi izstopa zlasti *milieu creative* oziroma *milieu des innovateurs* v pomenu 'ustvarjalno okolje', ki je prisposoba za sposobnost uspešnega prenosa novih razpoložljivih znanj v prakso ter intenzivno povezovanje znanstveno-tehnoloških centrov z gospodarskimi omrežji in združenji. Dozdajšnje raziskave (Nijkamp in Mouwen 1987, Maillat 1992, Fromhold-Eisebith 1995) ob investicijskih aktivnostih opozarjajo na naložbe v funkciji ustvarjalnosti in prikazujejo gospodarsko strukturo ter ponudbo storitvenih dejavnosti v spregi z visokoproduktivnimi razvojno-raziskovalnimi dejavnostmi (*venture capital*). Njim ob bok spadajo še primerna infrastrukturna povezanost, kakovost življenjskega okolja in podobno. Po svoje je to nov pogled in temu je prilagojena svojstvena, vendar sodobna interpretacija vsebin razvojnega načrtovanja, ki se razlikuje od doslej uveljavljenih tradicionalnih pogledov.

Spoznanje ni novo: ekonomist John Maynard Keynes je že v tridesetih letih prejšnjega stoletja zapisal, da je za gospodarski uspeh podjetij poleg drugih pogojev potrebna tudi stimulatívna politična in socialna atmosfera (Keynes 1936). V drugi polovici osemdesetih let se kot paradigma splošnega napredka uveljavlja oznaka »inovativni milje« oziroma »ustvarjalno okolje«. Pojem je po letu 1984 promoviral skupina francoskih raziskovalcev *Groupe de Recherche Européene sur les Milieux Innovateurs*, na krat-

ko poimenovana GREMI, ki so k uveljavitvi pojma precej prispevali tudi s teoretskega vidika (Mailat, Quévit in Senn 1993). Razmišljanja skupine GREMI so osredotočena na iskanje relevantnih družbenih vzrokov za različne oblike inovativnih dejavnosti in sposobnost različnih okolij oziroma regij, ki ustvarjalno okolje podpirajo do takšne mere, da je razvojno uspešno. Posebej preučujejo tiste lokalne in regionalne razmere, ki se pojavljajo kot »skupni imenovalec« v regijah, ki jih lahko označimo kot inovativne.

Z iskanjem razvojnih dejavnikov inovativno naravnane regionalnega razvoja se že dalj časa ukvarjajo ekonomisti, sociologi, geografi in regionalni planerji. Klasične raziskave, ki so doslej opozarjale na pomen dejavnikov v regionalnem razvoju in prikazovale gospodarsko strukturo, prometno povezanost, infrastrukturno opremljenost, ponudbo storitvenih dejavnosti, kakovost življenjskega okolja in podobno izgubljajo pomen. V sodobnosti razvojne dejavnike nadomeščajo novi vidiki vrednotenja odnosov znotraj regionalne skupnosti. Zato se v številnih prispevkih kot sopomenka za intenzivno povezovanje znanstveno-tehnoloških centrov z ostalimi gospodarskimi omrežji uporablja pojem »milje« (okolje), ki ima tudi pomembne prostorske implikacije na regionalni ravni. Obstoj regionalnih oziroma krajevnih raziskovalnih in izobraževalnih središč (v vlogi *knowledge centers* po Nijkampu in Mouwenu 1987) je pomemben predpogoj za pozitivni regionalni razvoj, vendar kljub vsemu še ni povsem zadostna vzpodbuda za oblikovanje inovacijskih centrov in ustanavljanje podjetij visoke tehnologije. Za učinkovit regionalni razvoj so odločilnega pomena interakcije med ustvarjanjem in pospeševanjem tehnološkemu znanju in inovativnosti prijaznega okolja ter relevantnih informacijskih, kulturnih in socialnih oblike ustvarjalnosti. Soodvisnost različnih oblik kreativnosti v družbenem življenju pa ne razumemo kot individualni pojav, ampak predvsem kot kolektivni proces. In šele z razumevanjem »kreativnega okolja« lahko pričakujemo sinergijske učinke. Po svoje sta to nov pogled in interpretacija regionalnega razvoja, ki izhaja iz skupnih učinkov regionalnih udeležencev.

Uspešnost regij se skuša opredeliti na podlagi različnih lastnosti, ki naj bi bile značilne za učeče se regije. Območja ustvarjalnih regij so tesno povezana s socialnim kapitalom, na katerem temeljijo investicije in ustvarjalni poklici, ob hkratnem spodbujanju inovacij in grozdenju podjetij. Za uspešno implementacijo investicij je zelo pomembna gospodarska usmerjenost v smislu specializacije, ki običajno ustvarja značilen vzorec medsebojnega prepletanja. Z dinamiko in uspešnostjo naložbenih aktivnosti so povezani zlasti (Lucas 2000):

- stopnja izkoriščenosti lokalnih človeških virov in mobilnost delovne sile,
- gospodarska specializacija regije,
- inovacijska povezanost znotraj regije,
- visoka stopnja sinergije med lokalnimi podjetji,
- kolektivni proces učenja in poudarjeno usklajevanje razvojnih dejavnosti,
- ponavljajoči se procesi inovacij in patentiranja novih spoznanj,
- lokalna in regionalna identiteta,
- mednarodna izmenjava znanja in tehnologij,
- rast števila podjetij,
- izgrajevanje transnacionalnega omrežja gospodarskih združenj,
- socialno-ekonomsko okolje (tržne razmere, blagovni tokovi in storitvene dejavnosti, kakovost življenja in družbeni standard, osebna nagnjenja ...).

5 Viri in literatura

- AJPES: Investicije. Medmrežje 1: <http://www.ajpes.si/dokumenti/dokument.asp?id=922> (22. 7. 2008).
 Florida, R. L. 2002: *The Rise of the Creative Class*. New York.
 Florida, R. L. 2003: *Entrepreneurship, Creativity and Regional Economic Growth. The emergence of entrepreneurship policy: governance, start-ups, and growth in the US knowledge economy*. Cambridge.

- Fromhold-Eisebith, M. 1995: Das »Kreative Milieu« als Motor regionalwirtschaftlicher Entwicklung. Forschungstrends und Erfassungsmöglichkeiten. *Geographische Zeitschrift* 83, 3–4, Stuttgart.
- Fromhold-Eisebith, M. 1999: Das »kreative Milieu« – nur theoretisches Konzept oder Instrument der Regionalentwicklung? *Raumordnung und Raumforschung*. Bayreuth.
- Fromhold-Eisebith, M. 2004: Innovative Milieu and Social Capital – Complementary or Redundant Concepts of Collaboration-based Regional Development? *European Planning Studies* 12-6. Abingdon.
- Keynes, J. M. 1936: *General Theory of Employment, Interest and Money*. London.
- Konjunkturna gibanja 13-1 in 16-2. GZS. Ljubljana, 2005 in 2008.
- Kroehnert, S., Morgenstern, S., Klingholz, R. 2007: »Talente, Technologie und Toleranz – wo Deutschland Zukunft hat«, Berlin-Institut fuer Bevölkerung und Entwicklung. *Medmrežje 2*: <http://www.Berlin-institut.org>. (15. 9. 2008).
- Landry, C. 2006: *The Art of City Making*. Earthscan.
- Lucas, R. 1988: On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics* 22. St. Louis.
- Lucas, R. 2000: Von der regionalisierten Strukturpolitik zur nachhaltigen Regionalentwicklung. *Regionale Politikkonzepte im Zeitalter der Globalisierung*. Wuppertaler Papers 101. Wuppertal.
- Maillat, D. 1992: *The Innovation Process and the Role of the Milieu*. *Enterprises innovatrices et développement territorial*. Neuchâtel.
- Maillat, D., Quévit, M., Senn, L. 1993: Réseaux d'innovation et milieux innovateurs: Un pari pour le développement régional. Neuchâtel.
- Meusburger, P. 1998: *Bildungsgeographie, Wissen und Ausbildung in der räumlichen Dimension*. Heidelberg.
- Nijkamp, P., Mouwen, A. 1987: *Knowledge centers, information diffusion and regional development. The spatial impact of technological change*. London.
- Ravbar, M. 1997: *Slovene Cities and Suburbs in Transformation = Slovenska mesta in obmestja v preobrazbi*. *Geografski zbornik* 37. Ljubljana.
- Ravbar, M. 2000: *Regionalni razvoj slovenskih pokrajin = Regional development of Slovene landscapes*. *Geographica Slovenica* 33-2. Ljubljana.
- Ravbar, M. 2002: *Sodobne težnje v razvoju prebivalstva in delovnih mest: pot k sonaravnemu in decentraliziranemu usmerjanju poselitve v Sloveniji*. *IB revija* 36-1. Ljubljana.
- Ravbar, M. 2005: *Geografska analiza vplivov investicijskih aktivnosti v letu 2004 na regionalni in prostorski razvoj Slovenije: pasti in izzivi v pogojih globalizacije*. *Elaborat*. Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Ljubljana.
- Ravbar, M., Bole, D. 2007: *Geografski vidiki ustvarjalnosti*. *Georitem* 6. Ljubljana.
- Ravbar, M., Drozg, V., Mušič, V. B., Koželj, J., Lobnik, U. 2001: *Zasnova poselitve in prostorski razvoj Slovenije*. *Elaborat*. Inštitut za geografijo. Ljubljana.
- Ravbar, M., Razpotnik, N. 2007: *Geografska analiza investicij – pasti in izzivi na poti uresničitve nacionalnih razvojnih projektov v Sloveniji. Veliki razvojni projekti in skladni regionalni razvoj*. Ljubljana.
- Scott, A., J. 2006: *Creative Cities, Conceptual issues and policy questions*. *Journal of urban affairs* 28-1. Irvine.
- SICRIS. *Medmrežje 3*: <http://sicris.izum.si/> (15. 3. 2008).
- Strategija prostorskega razvoja Slovenije. *Uradni list RS* 76/2004. Ljubljana, 2004.
- SURS: *Bruto investicije v nova osnovna sredstva po namenu investiranja*. *Medmrežje 4*: http://www.stat.si/tema_ekonomsko_nacionalni_bdp1.asp (15. 6. 2008).
- SURS: *Bruto investicije v nova osnovna sredstva po namenu investiranja in občinah*. *Medmrežje 5*: http://www.stat.si/pxweb/Database/Ekonomsko/14_poslovni_subjekti/04_14090_investicije/04_14090_investicije.asp (15. 3. 2008).

SURS: Delovno aktivno prebivalstvo po enotah področnih skupin poklicev, stopnji šolske izobrazbe in občini dela 31. 12. 2006. Register delovno aktivnega prebivalstva (SRDAP).

SURS: Standardna klasifikacija poklicev (SKP). Medmrežje 6: <http://www.stat.si/klasje/klasje.asp> (15. 6. 2008).

Vaarst Andersen K., Lorenzen, M. 2006: The geography of the Danish Creative Class: A Mapping and Analysis. København.

6 Summary: Geographical analysis of development factors in Slovenia: creativity and investments

(translated by Nika Razpotnik)

Global scientific literature widely deals with analysis of regional innovative systems and their contribution to economic growth. Modern theories and empirical researches indicate strong correlation between the technical progress, creative human resources, toleration and capital investments. New investments are basic but not sufficient condition for balancing the developmental stimulation. Capital, linked with investment activities, natural (material) resources and human resources (work, knowledge, information) are main driving forces of the economic progress. New forms of investments today are strongly connected with population educational structure and with knowledge, therefore investments do not occur everywhere, simultaneously and equally. Some forms of investments, especially the most extensive ones, originate from already established innovative centers, consequently the less developed areas/regions (which cover the greater part of the territory) continually suffer from unprivileged starting-point. New investments usually coincide with new knowledge in the form of new products, innovations, new technological and organizing solutions. Capital therefore strongly intertwines with creative social groups/professions, which undoubtedly have an impact on regional development. Accumulation or lack of investments in certain area/region is often the result of numerous factors: socio-economic differentiation, local factors changes, regional disparities ...

In modern society, educational structure is key component for progress oriented community, referring not only to ability to perform work, but also to innovative capability of adapting to new postindustrial developmental challenges. Higher educational level leads to higher investment rate, which is resulting in greater absorption capacity in the so called »learning regions«. This is why the educational level and investments are principal developmental indices (on national or regional level).

Geographical analysis of both investments and creativity in Slovenia indicated almost identical distribution: strong concentration in Osrednjeslovenska Region (Central Slovenia Region) with the two fifths of total Slovenian investments and more than half of all employments in creative professions (but 25% of Slovenian population and 32% of all employments). This imbalance is resulting in under-average level of investment activities and »creative« employments in the rest of the Slovenian regions (see figure 1).

